

ШЛЯХИ ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається проблема гуманізації вищої освіти, окреслюються провідні принципи, напрями і способи реалізації гуманного середовища в педагогічних ВНЗ як передумови становлення суб'єктності студентів.

Ключові слова: вища освіта, гуманізація, педагогічні вищі навчальні заклади, студенти, суб'єктність.

Abstract. In the article the problem of humanizing of higher education is examined, leading principles, directions and methods of realization of humane environment in pedagogical higher educational establishments as pre-conditions of becoming of students' subjectiveness are outlined.

Key words: higher education, humanizing, pedagogical higher educational establishments, students, subjectiveness.

Вища освіта, як важлива соціальна підсистема, з одного боку, безпосередньо пов'язана з розвитком суспільства, а з іншого, – з входженням в нову педагогічну парадигму як систему переконань, ідеалів, теорій у галузі виховання і навчання. Щодо вищої педагогічної освіти, вона має спрямовувати на підготовку нового вчителя, здатного забезпечити відтворення молодим поколінням ініціативності, креативності, готовності до цілеспрямованого ціннісного самовдосконалення як передумови успішної соціалізації у кризовому соціумі і в кінцевому рахунку, – умови гуманістичного оновлення цього соціуму.

Зміни у підходах до вищої педагогічної освіти актуалізують можливість переосмислення основ педагогічної діяльності, насамперед тих, що стосуються її гуманізації. На важливості такого переосмислення акцентують увагу О. Бугрій, В. Буряк, В. Кремень, Л. Куликова, О. Остапчук, Н. Побірченко, Я. Шрамко та ін.

Один з провідних принципів гуманізації вищої освіти, який детермінує роботу з людиною і створює гарантії для вільного розвитку кожного студента, полягає в забороні проектувати результати. Це положення, по-перше, зумовлює пріоритет не спеціальних навчальних дисциплін, а філософії, психології, педагогіки – відповідних теорій гуманістичної орієнтації, які покликані сприяти самопізнанню і самовизначенню студентів у світі, соціумі, самих собі, актуалізують цілеспрямовану самодобудову відповідно до особистісних і загальнолюдських цінностей. По-друге, гуманізація вищої освіти висуває завдання підвищення рівня філософської, психологічної і педагогічної компетентності викладачів ВНЗ. По-третє, виникає потреба в іншій побудові педагогічного процесу у вищій педагогічній школі, де позааудиторна та інша спільна діяльність студентів і викладачів, їхнє спілкування, збагачення спільними ідеями гуманізації людини та її виховання, мають відігравати не роль „гарніру” до основної „страви”, а „органічно входити в сукупність засобів (статей, можливо, провідним засобом) нового, особистісно орієнтованого підходу до становлення професіонала високого рівня розвитку” [3, с.246].

Відмова від проектування результату в роботі зі студентами (мається на увазі жорсткий прогноз) вимагає принципової зміни системи методів освітньої діяльності: освіта має забезпечувати чітку налаштованість на самоосвіту; запам’ятовування знань за переказом (лекції, відповіді на семінарах) повинне витіснятися емоційно насиченим, ціннісно значущим знанням, що здобувається самостійно; некритичне сприйняття знань – замінюватися особистим їх відбором і структуруванням, вибіркоким привласненням.

За такого підходу зазнають змін і форми навчання. Принципово змінюється сенс лекції – її головною функцією стає не інформаційна, а координуюча, семінарські заняття з переказу фрагментів прочитаного перетворюються на полілог, діалог, активізуючи рефлексію.

Гуманізація життєдіяльності ВНЗ нерозривно пов'язана з її одухотворенням, зі створенням умов для творчого, емоційно багатого переживання, самовизначення студентів, створення ними власного кола змістовного спілкування. Тому крім охарактеризованих вище принципів, реалізація яких забезпечує гуманізацію вищої педагогічної освіти, дослідники пропонують дотримуватися ще й таких, як:

- принцип взаємодії в умовах невизначеності („проективність з обох сторін”);
- принцип авторства;
- принцип незавершеності діалогу як методу пізнання і взаємодії;
- принцип мінімального кроку розвитку;
- принцип альтернативності і багатоаспектності, багатопозиційності й гуманітарного знання;
- принцип відкритості духовного становлення;
- принцип єдності науки і мистецтва в роботі з людьми та ін. [3, с.248].

За умов запровадження гуманістичного підходу у навчальний процес вищої педагогічної школи активізується новий контекст особистісного розвитку студентів, насамперед у тій частині, що стосується їх саморозвитку.

На сьогодні відомі різні погляди на сутність саморозвитку, які в узагальненому вигляді можуть бути представлені такими комплексами ідей:

- саморозвиток – це спеціальна духовна діяльність особистості, спрямована на внутрішнє ушляхетнення себе (В. Соловйов, М. Бердяєв, С. К'єркегор, П. Сорокін та ін.);
- діяльнісно-практична зміна себе відбувається не в особистісній самоізоляції від світу, а в процесі соціально ціннісної й особистісно значущої діяльності та спілкування з опертям на цілі їх збагачення і максималізації особистісного самоздійснення (Г. Маркузе, М. Хайдеггер та ін.);

– однією з головних складових саморозвитку є самоосвіта, яка зумовлює підвищення інформованості особистості, освоєння нею моделей предметної діяльності, збільшення на цій основі міри свободи особистості (П. Щедровицький та ін.);

– саморозвиток – це цілераціональна самодобудова себе відповідно до завдань діяльності та життєвих цілей (Ф. Хайєк, В. Андреев та ін.);

– саморозвиток особистості передбачає духовно-практичне самоперетворення з метою повноти індивідуального самовизначення і соціального служіння (М. Бердяєв, В. Соловйов, С. Франк, М. Мамардашвілі та ін.).

Повертаючись до питання гуманізації вищої педагогічної освіти, можна сказати, що в основі суб'єктної позиції студента – відповідальність за результати своєї освіти. За роки навчання у ВНЗ він має навчитися проектувати особисті цілі, вибудовувати стратегію і тактику своєї професійної поведінки в навчальному процесі. За допомогою методики і технологій освітнього процесу важливо забезпечити такі умови, які стимулювали б створення кожним студентом власної професійної суб'єктності і суб'єктності учня. До основних компонентів такої методики Л. Кондрашова відносить:

- надання свободи вибору способів вирішення пізнавальних завдань;
- виконання комунікативно-ігрових проєктів;
- розвиток рефлексивних здібностей особистості;
- набуття навичок управління власними емоціями й емоційним станом учасників освітнього процесу;
- демократизацію і діалогізацію відносин у системі „вчитель – учень”, „викладач – студент”;
- активізацію зусиль учасників під час планування, організації і реалізації освітнього процесу;

– створення індивідуальної стратегії і тактики для реалізації освітнього процесу;

– створення умов для становлення суб'єктності кожного учасника освітнього процесу.[2, с.48]

Таким чином, освітній процес педагогічного ВНЗ, в основу вибудови якого покладається ідея гуманізації, виступає важливим чинником особистісного саморозвитку студентів, що дає змогу готувати не вузького функціонера-фахівця, а справді творчу особистість, здатну до активного самовдосконалення і підтримки в майбутньому вдосконалення своїх учнів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1.Ахиезер А. С. Между циклами мышления и циклами истории / Ахиезер А. С. // Общественные науки и современность. – 2002. – № 3. – С. 129–130.

2.Кондрашова Л. Емоційна домінанта підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності / Лідія Кондратова // Рідна школа. – 2010. – № 7 – 8. – С. 14–19.

3.Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Лидия Николаевна Куликова. – Хабаровськ : Изд-во ХГПУ, 1997. – 315 с.